

KOLTANSAAME

Ooumažvuõiggâdвуõđ
ko'llje juõ'kkaid,
še juõ'kk pärna.

Pärna liâ vuälla 18-ekksa.

LAPSIASIAVALTUUTETTU
MÁNÁIDÁITTARDEADDJI

Toobdak-a pärnai vuõiggâdвуõđid?

Mâi'd ÕM:i pärna vuõiggâdvuõdi suâppmõš miârkkšââvv?

Õhttõovvâm meerkââ'dd (ÕM) lij raajjâm suâppmõõžž pärnai vuõiggâdvuõdin ee'kken 1989. Lää'ddjânnmest takaisuâppmõš pue'di viõ'kke ee'kken 1991. Miâlggâd puk maai'lm valdia liâ suâppmõõžžâst mie'ldd. Lää'ddjânnam valdia âlgg ra'ddjed tõi'st, što suâppmõõžž ää'sš teâuddje pärnai jie'llmest. Lää'ddjânnam valdia âlgg teâdted pärna vuõiggâdvuõdin nu'tt tiuddâkksaid gu pärnaid. Valdia âlgg raportâ'stted ÕM:a mie'rropodân, mä'htt pärnai vuõiggâdvuõtt da pue'rrie'llem liâ oudâsvikkum.

Pä'rnnä'sšvä'lddumneķ ärvvlâtt da oudâsveekk pärnai vuõiggâdvuõdi teâuddjummuž Lää'ddjânnmest. Ee'ttik-kâ'dd lij peerštam pä'rnnä'sšvä'lddnee'kk koontâr ee'kken 2005.

Pä'rnnä'sšvä'lddumneķ...

- vâldd see'lv pärnai miõllââ'nmest da maainast tõiin tiuddâkksaid.
- čiõlggad, mä'htt pärna vuei'tte da mä'htt sij vuõiggâdvuõd teâuddje
- teâdat pärnaid da tiuâkksaid pärnai vuõiggâdvuõdin.
- vaikkat ve'rğğnee'kkid, što pärnai ää'sš le'čče pue'rben.
- tue'jjad õhttsažtuâjj pä'rnnvuu'd tuâimmjee'jivui'm.

”Pärnaž õõlgçi šõddâd piârrest leklvažvuõd, räâ'kkesvuõd da fi'ttjemvuõd pirrõõžžâst.”

ÕM:i pärna vuõiggâdvuõdi suâppmõš

Puk pärna liâ õõutverddsâ

Pärna le'be suu puärraz ââ'kk, le'skķeu'nn, ķiõll, jâllmõš, âskldõk, vââ'kk le'be panntiõrvâsvuõtt ij vaikkat pärnai vuõiggâdvuõdid. Ni ķeân ij vuâžž čârsted le'be ķeeu'seed.

Pärnast lij vuõiggâdvuõtt pue'rr jie'llma

Pärnaž vuâžž lee'd jii'jjesnallšem. Puärraz â'lğğe staanad pärnai vuei'tlvažvuõdid šõddâd da oudnded räâuhast ooddes mie'ldd.

Tiuddâkksaid âlgg se'lvted, mâi'd pärna aa'sšin jo'rdde

Tiuddâkksa â'lğğe kõiõččâd da kuvddled pärna vuâinlmid da vä'ldded tõiid tuõdâst. Pärnaid fe'rttai u'vdded vuei'tlvažvuõtt vaikkted jii'jjes a'rğğe.

Pärna oudd âlgg piijjâd vuõss-sââ'jjen, gu rä'jje pärnai kuõskki tu'mmstõõggid

Puärraz da ve'rğğnee'kk fe'rttje pâi smiõttâd, mä'htt sij tu'mmstõõgg vaikkte pärnaid. Tiuddâkksa â'lğğe oocçâd rä'tkķkummuž, kook liâ pärnai pue'rren. Pärnaid âlgg vuâdđeed tu'mmstõõgg fi'ttjemnalla.

ÕM:i pärna vuõiggâdvuõdi takaisuappmõõžžâst lie õhttsõ'žže 54 päi'kked. Täk liâ ää'sš, koin valdia da koo'ddi tu'mmjei di puk tiuddâkksa â'lgge ââ'nned huõl. Tä'st ceä'lkke suappmõõžžid vuänkânji.

1. Juõ'kkkaž vuâlla 18-ekksaž lij pärnaž.
2. Ooumažvuõiggâdvuõđ ko'lle juõ'kk pärnže õõutverddsânji. Pärna ij vuäžž čârsted ni mõõn ää'sš mäainast.
3. Tiuddâkksa rä'jje määngaid pärnai jie'llma vaikkteei tu'mmstõõggid. Sij fe'rttje päi čiõlggeed, mii lij pärna mäainast pue'rmõs.
4. Valdia fe'rttai ââ'nned huõl tõ'st, što tät suappmõš teauddai pärnai jie'llmest. Pärnaid ko'lle puk tän suappmõ'sše kee'rjtum vuõiggâdvuõđ.
5. Puärrsin lij vuõiggâdvuõtt da õõlgtemvuõtt vuä'ppsted da o'hjjeed pärna ââ'nned tän suappmõ'sše kerjuum vuõiggâdvuõdid. Valdia âlgg ci'sttjed tän puärrsi vuõiggâdvuõđ.
6. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt jie'llma. Valdia fe'rttai staañad, što pärna vuäžža šõddâd da ouddned nu'tt šiõgg vue'jjin gu lij määžna.
7. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt vuäžžad nõmm šõddâm siätt. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt vuäžžad šõddâmjännam da lee'd tõn meerlaž.

- Pärnast lij vuõiggâdvuõtt tobddâd suu puärrsid da lee'd suännai peämmast jõs määžna.
8. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt seeilted jiijjâs nõõmes da meerlažvuõđes, de kõskkvuõđ ruãdeez, ij'ka tõid vuäžž seäkkned lää'jjtee'men.
  9. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt jie'lled puärrseezvui'm, jõs suäna pâ'stte ra'ddjed pärnast. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt ââ'nned õhttvuõtt puärseez,tâ'l gu son ij jeälešt puärseezvui'm. Õhttvuõđ âânmmõõžž puärrsid vuei'tte ke'ldded, jõs õhttvuõđâânmmõš pä'rttad pärna.
  10. Mâtmešt pärnaž da suu puärraz vuäi'tte jouddâd jee'res jânmmid. Tâ'l valdia fe'rttai maaccted si'jjid kuei'meez ärra nu'tt jättlânji ko määžna.
  11. Valdia fe'rttai cõggâd tõn, što puärraz jää'dte pärnaid lää'vtää valdiast nobba.
  12. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt särnnad suu vuäinalm aa'sšin, kook kue'skke suu jiijjâz. Puärraz fe'rttje čiõlggeed pärnai vuäinalm ouddâl gu sij rä'jje pärna kuõskki tu'mmstõõggid. Pärnai vuäinalm âlgg vä'ldded lokku tu'mmstõõggin suu âä'kkes da sõddâmtää'zzes miâldlen. Tiuddâkksa fe'rttje vuãddâ'tted tu'mmstõõggid pärnže nu'tt, što son fi'ttai tõid.

13. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt särnnad suu vuäinalm da ceä'lkked vuäinlmes järnsid. Vuäinlmin ij vuäžž kuuitâg neu'rrted jee'res oummid.
14. Pärnast lij vuõiggâdvuõtt ju'rddem-, kââm- da âskldõkpääđvuõ'tte. Puärrsi pärnže u'vddem o'hjjummuš tän vuõiggâdvuõđ ââ'nnmest âlgg ci'sttjed.

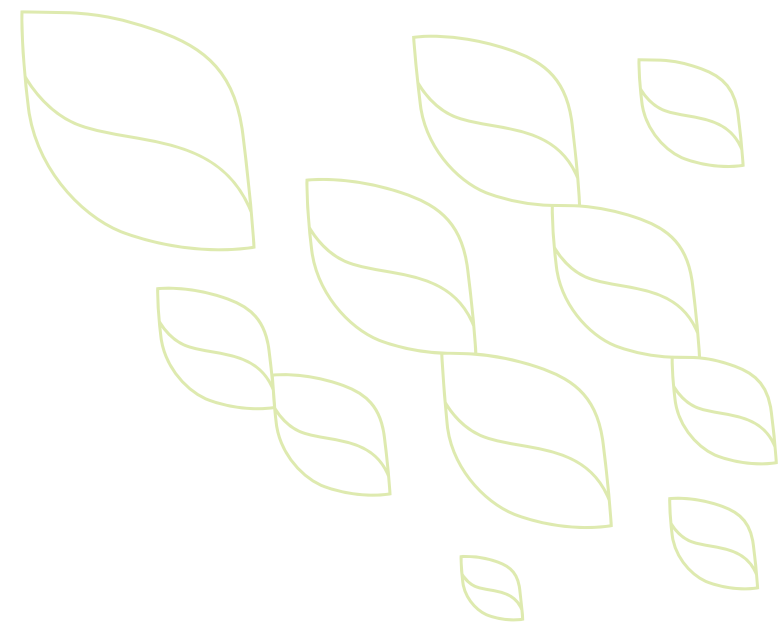
15. Päärnast lij vuõiggâdвуõтт kuullâd õhttõõzzid da jie'lled to'ben. Päärnain lij vuõiggâdвуõтт noorõõттâd räuhnullšee'men.
16. Päärnast lij vuõiggâdвуõтт jiõõõllsažvuõ'tte, piârrija, dooma le'be kee'rjvaaitõ'sse ij vuäžž seäkkned miõllvä'lldsen le'be lää'jjtee'men.
17. Päärnast lij vuõiggâdвуõтт vuäžžad teâd da seu'rrjed teâdtemneävvaaid määngpeällsânji. Tiuddâkksa fe'rttje sue'jjeed päärna teâdast, kää'tt pä'rttad suu.

18. Päärna puärrsin lij õõutsââ'jest vasttõsvuõтт päärna peâmmast da huõl ââ'nnmest. Sij â'lğge tuâimmad päärna pue'rren. Valdia da kää'ddi fe'rttai staanâd puärrsid da päärna jee'res peâmmjid tän tuâjast.
19. Tiuddâkksa fe'rttje sue'jjeed päärna juõ'kknallšem neeu'rtummšest da hue'neld ââ'nnmest. Päärna ij vuäžž çuõžžted ni mä'htt. Ij ni kii vuäžž ââ'nned päärna huõlte'mesvuõðin le'be äu'kktõõllâd.
20. Gu päärnaž ij vuei't jeälsted puärrseezvui'm, su'st lij vuõiggâdвуõтт spesiaal'laž sue'jjummša da staa'ne. Son vuäi't tâ'l jälsted ouddmiârkkân nuu'bb piârriest le'be päärnaisue'jjeemstroi'ttlest. Päärnaž vuäitt mä'cced puärrseez ärra, jõs tõt lij päärnže pue'rren. Päärna jälstemsââ'jj da doom vaaitummuž määng vuâra älgg veä'lited.
21. Jõs päärna puärraz jä'mme le'be jiâ pââ'st ra'ddjed su'st, da valdia seänn adoptia, vuäi't päärnaž vuäžžad põõššinalla õdð piârri adoptia vie'kkîn. Päärna pue'rrvuõтт älgg lee'd adoptiast rä'tkkeei.
22. Nuu'bb jânnmest pääkklõssân maddu puättam päärnast lij vuõiggâdвуõтт vuäžžad taarbçem huõläânnmõš.
23. Lää'mes päärna fe'rttai vuäžžad hââid da vie'kk. Mii ooudâsveekk suu ooumažârvv, jii'jjesna'ddjemvuõð da vuässõõttmõõžž õhttsõõzz tuâimmjummša. Lää'mes päärna älgg staanâd nu'tt, štõ son vuäi'tt jie'lled škooulâst da staarjõõzzin.
24. Päärnast lij vuõiggâdвуõтт jie'lled nu'tt tiõrvân gu lij määžna. Päärnast lij vuõiggâdвуõтт

vuäžžad hââid da vie'kk, gu son puâccai. Päärnast lij vuõiggâdвуõтт piässâd dâhttra. Še siõ'me vue'rddi jie'nmi tiõrvâsvuõðâst älgg ââ'nned huõl.

25. Tâ'l gu päärnaž ij vuei't jeälsted jii'jjes puärrsi â'rnn, jee'res piârri fe'rttai hâiddad päärna puârast. Päärnaisuõjjõõzz tuâjjlai älgg ääi'j kõõskin ta'rkkeed, vuäi't-a päärnaž mä'cced puärrseez ärra.
26. Päärnain da puärrsin lij vuõiggâdвуõтт taarbše'men vuäžžad valdiast vie'kk teä'ğgaa'ššin.
27. Päärnže älgg staanâd domm, porrmõš da rii'ttjemnalla pihttaz. Valdia da koo'ddid älgg vie'kkted puärrsid nu'tt, štõ päärnast liâ puk vee'zz pue'rr vue'kk sõddâd da ouddned.

28. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt jie'lled škooul. Vuâddškooul fe'rttai lee'd mäü'ste'm. Meärrõõzzi da šõddummuž škooulâst â'lgge lee'd vuõiggâdvuõttmeâldla. Valdiast fe'rttai ta'rjjeed samai määngaid päärnaid vuei'tlvažvuõtt juä'tkked mätt'tõõttmõõžž mäņņa vuâddškooul.
29. Škooul fe'rttai oudeed päärna silttõõzzid. Tõt fe'rttai oudeed päärna jie'nnkiõl da u'vdded teâđ päärna jiijjâs da jee'res valdiai kulttuurin. Škooulâst âlgg mainsted päärna da jee'res oummi vuõiggâdvuõđâst. Škooulâst päärna mättje, mâi'd määngkulttuursažvuõtt, pirrõssue'jjummuš da sooggbie'li tää'ssärvv miärkkšâ'vve.
30. Uu'ccbõsä'rttlid le'be algmeeraid ko'lljeei päärnast lij vuõiggâdvuõtt jiijjâs kulttuu're da kiõ'lle. Su'st lij vuõiggâdvuõtt harjjted âskldõõggas õhtna jee'res ä'rttel vuässõõttjivui'm.
31. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt vuâņņad, siõrrâd da ââ'nned poođâäi'j. Päärnast lij vuõiggâdvuõtt tobdstõõttâd čeappõ'sse da kulttuu're.
32. Päärnast ij vuäžž raajjâd nõkam tuâi, kää'tt pä'rttad suu tiõrvâsvuõđ le'be häi'ttai suu škoouljäättmõõžž.
33. Tiuddâkksa â'lğge suõjjeed päärna vuei'vtõõvvâmaunnsin.
34. Tiuddâkksa â'lğge suõjjeed päärna seksuaal'laž stamldõõzzâst. Ij ni kii vuäžž maazzlâ'stted le'be pääkkted päärna sekssa.
35. Valdiai fe'rttai cõggâd päärnažkaupp. Päärnažkaupp miärkkšâäv, što kii-ne suâlad

päärna suu puärrsin da kaaupaš suu nuu'bb ooumže. Päärnažkaupp lij reä'kk.

36. Tiuddâkksa â'lğge suõjjeed päärna juõ'kknallšem neeu'reld ââ'nnmõõzzâst.
37. Päärna ij vuäžž raņņsted rue'sšjâņji le'be mue'kkeed. Ij ni kii vuäžž oocšed päärna vuõiggâdvuõđid. Päärna ij vuäžž piijjâd tormma, ij-ka suu poođasvuõđ vuäžž räâ'jted, gu liâ jee'res vääitõsmäâin ââ'nnemnalla.. Jõs päärna kuuitâg tää'vte kiddy le'be pleânee, suu fe'rttai to'ben ââ'nned puârast. Päärnaž ij vuäžž lee'd tuu'rmet kuu'kk.

38. Päärna ij vuäžž vä'llded säaldatprizoo've le'be vainnu. Tiuddâkksa fe'rttje suõjjeed päärnaid väâinast.
39. Valdia fe'rttai vie'kkted päärna, jõs päärna liâ âânnam puâsttad.
40. Hâ't päärnaž ij le'čče jää'kktam lää'jj le'be päärna kaadčâ'tte tõ'st, suu fe'rttai ââ'nned puârast da vuõiggâdvuõđmeâldlen.
41. Koon-ne valdia lää'kk vuäitt lee'd päärnže pue'rab gu tät suâppmõš. Tâ'l oummu fe'rttje jää'kkted jânnam jiijjâs lää'jj.
42. Valdia fe'rttai ââ'nned huõl tõ'st, što puk tõn aassi teä'tte, mõök liâ päärna vuõiggâdvuõđ.
43. ÕM:i päärna vuõiggâdvuõđi komitea vähss, što valdia jää'kkte tän suâppmõš.
44. –54. Tâk sää'jj ceä'lkke tõ'st, mõõn kuu'kk suâppmõš lij viõggâst da mä'htt valdia jä'kkte suâppmõš.

Ceelâi suâppmõš kâunnai addrõõzzâst

https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

Tää'rkēs sää'n

Õhttõovvâm Meerkaa'dd le'be ÕM haa'lâd räauh ceelâi maai'lme. Tõt vie'kkat juõ'kk jânnam tue'jjeed õhttsažuâjj, što ouumažvuõiggâdvuõđ teauddje'če. ÕM:i vuässõõtti liâ puk maai'm valdia.

Valdia da kââ'dd reä'sše Lää'ddjânnmest kääzzkõõzzid oummid. Lää'ddjânnam meerlain â'blkâ'stte valdia. Valdia aa'sšin tu'mmai ee'ttik-kâ'dd. Juõ'kkkaž lã'ddlaž jãalast koonn-ne kââ'ddest. Dommkaa'dd aa'sšin tu'mmai kã'ddvã'lddõs.

Ve'rggñe'kkēn õõlgte tiuddãkksaid, kook lie tuâjast valdiast le'be kââ'ddest. Sij tue'jje tuâjj ouddmiãrkkân pãarnaisuõjjõõzzãst, škooulãst, pãã'lsest le'be puõccipõõrtãst.

Pãarnažvuu'd tuãimmjei lie ouddmiãrkkân organisaatia da tu'tkkēemstroi'ttel, kook oudãsvē'kkē pãarnai aa'sšid. Nãkam tuãimmjei liã še ve'rggñe'kkē, kook tu'mmje pãarnai aa'sšin.

Kããzzkõs miãrkkšããvv ouddmiãrkkân tõn, što pãarna peã'sse dãhttra, gu sij puãccje. Škooul da pei'vvhãidd lie še pãarnaid õõlgtum kããzzkõõzz. Kããzzkõõzzid mã'hsse piidtie'ggin, koid põõrgas, õhttõõzz da meerla mã'hsse.

Pãarnaisuõjjeemstrooi'tel miãrkkšããvv pããi'kk, ko'st pãarnaž vuãitt jãlsted, gu son ij vuei't jãlsted puãrrseezvui'm. Pãarnaisuõjjeemstrooi'tlest jãlste õõutsãã'jest mãngg pãarna.

Sãjjsažpiãr miãrkkšããvv nuu'bb piãrri, kãã'tt ããnn huõl pãarnast. Pãarnaž vuãitt mu'tted sãjjsažpiãrrja, gu suu jiijjãs puãrraz jie vuei't ra'ddjed su'st. Pãarnaž vuãit mã'cced jiijjãs puãrrseez ãrra, tã'l gu tõt lij pãarnže pue'rren.

Adoptia miãrkkšããvv, što pãarnaž mott põõššinalla nuu'bb piãrrja da vuãžž õđ puãrrsid. Pãarnaž ij teãnab mãã'cc jiijjãs šãddpuãrrseez ãrra.

Uu'ccbõsã'rttlin õõlgte oummid, koi kiõll, kulttuur, ãskldõk le'be jee'res jii'jjesnallšēmvuõtt rã'tkkai vã'lddnaroodãst. Lää'ddjânnmest kiõlluu'ccbõsã'rttlid ko'lle ouddmiãrkkân romaan-nee'kkē, lãã'ddjânnamruõccla da sie'vvemkiõllsa de mããng jãnnmasiirdõõtti. Sã'mmla lie uu'ccbõs da alggveãrlãžmeer. Sij liã Lää'ddjânnam alggveãrla oummu.

Liã-a pãarnain õõlgtēmvuõđ?

Ooumažvuõiggâdvuõđ ko'lle juõ'kkke'če mããinaitãã. Juõ'kkka õõlgtēmvuõtt lij ci'sttjed jãrrsi ouumažvuõiggâdvuõđid. Tiuddãkksai õõlgtēmvuõtt lij mãtt'ted pãarnaid, mãi'd ouumažvuõiggâdvuõđ miãrkkšã'vve.

Ouddmiãrk:

- Pãarnast lij vuõiggâdvuõtt vuãžžad sue'jjummuš ruãšsaiviõkkvuõđãst, fãã'steld ããnnmõžžãst da huõlte'mesvuõđãst. Pãarnaž ij vuãžž keeu'seed le'be pãrtteed jãrrsid ni mã'htt.
- Pãarnast lij vuõiggâdvuõtt puu'ttes pirrõ'sse. Pãarnast lij še õõlgtēmvuõtt ãã'nned huõl pue'res mie'ldd pirrõõzz puu'ttesvuõđãst.
- Pãarnast lij vã'ldd jiijjãs jorddmõ'sše, kulttuu're. Pãarnast lij še õõlgtēmvuõtt ci'sttjed jãrrsi juurdid da vuãđđjuurdid.

LAPSIASIAVALTUUTETTU
MÁNÁIDÁITTARDEADDII

Päärnaiä'sšva'lddnee'kk̃ koontâr
Čõõdtum nee'ttast 10/2020